

Akadeemiline Rahvaluule Selts

Kehalisus ja tunded välitööde kontekstis

konverents
23. oktoobril 2014 Tartus

Ettekannete teesid

Tartu 2014

Koostajad: Merili Metsvahi, Katre Kikas
Toimetajad: Ell Vahtramäe, Margaret Lyngdoh
Kujundus ja küljendus: Pille Niin
Trükk: Bookmill

Konverents
23. oktoobril 2014
Eesti Kirjandusmuuseumis
Vanemuise 42, Tartu.

Konverentsi toetab
Eesti Kultuurkapital

ISBN 978-9949-38-004-6 (trükis)
ISBN 978-9949-38-005-3 (pdf)

Eessõna

Tänavu 12. korda toimuva iga-sügisese välitöödele pühendatud konverentsi üldteema on *Kehalisus ja tunded välitööde kontekstis*. See hõlmab alateemasid, mille võib jaotada tinglikult kolme rühma vastavalt sellele, kas keskendutakse tunnete, kehalisusele või meelele. Kõiki kolme temaatilist rühma ühendab see, et folkloristid, etnoloogid ja antropoloogid on neid seni suhteliselt vähe käsitlenud.

Veel üsna hiljuti valitsenud teadusparadigma järgi tagas välitööde tõsiseltvõetavuse uurija ja uuritava distants. Erapooletu uurija sisenes väljale ja asus seda "avastama". Folkloristid "kogusid" suhtluskontekstist välja rebitud ja žanriliselt määratletavaid sõnalisi väljendusi, mis võimaldasid (taas)luua traditsiooni ja vastanduda modernsele maailmale. See nii rahvuslikus identiteediloomes kui ka folkloristika ja folkloristide arengus olulist rolli mänginud tegevus hõlmas mitmesuguseid tundeid. Kuigi osa tunnetest leidis väljenduse välitööpäevikutes, ei olnud neil kohta uurimistöodes. Tunded, mis olid mõjutanud uuritava teema ja intervjueeritavate isikute valimist, määranud intervjuu kulgu ja sisu ning olnud kaasatud uurija kui indiviidi arengusse, vaikiti maha, sest ajastuomastest teadustavadeist juhinduv uurija ei võinudki teisiti toimida.

Käesoleva konverentsi ettekannetest nähtub, et uurija isik on tõusnud uurimistöös olulisele kohale. Ta ei salga oma tundeid, vaid püüab neid mõtestada, pidamata ka uuritava tundeid teisejärgulisteks (vt Siim; Kalkun, Korotkova, Viita; Bardone jt). Tunnete reflekteerimine on otseselt seotud uurija ja uuritava vahelise suhte ümberhindamisega.

Teine teaduses suunda näidanud vastandus tunnete ja mõistuse dualismi kõrval on olnud keha ja teadvuse vastandus. Sellest lähtuvalt on ka humanitaarteadlased pööranud põhitähelepanu teadvuse väljendustele ning jätnud kehalisuse käsitlemise tagaplaanile. Käesoleval konverentsil esitatakse väljakutse traditsioonilisele lähenemisele ning püütakse leida teaduslikus teadmises koht ka kehalisele kogemusele (vt Ermel; Tuulberg).

Lisaks erilaadsetele kehalistele kogemustele, kuulde- ja puuteaistingutele, liikumisele, žestidele ja miimikale on raske sõnadesse panna ka lõhnu. Konverentsil käsitletakse ka teemat, kas ja kuidas on võimalik lõhnaaistinguid verbalselt edasi anda (vt Sõukand, Kalle).

Olete teretunud kuulama ettekandeid ning arutlema neil ja teistelgi huvitavatel teemadel nii eesti kui ka inglise keeles. Akadeemiline Rahvaluule Selts tänab toetuse eest Eesti Kultuurkapitali rahvakultuuri sihtkapitali!

Merili Metsvahi

Kehalisus ja tunded välitööde kontekstis

- 9.15–9.30 hommikukohv, avasõnad
- 9.30–10.00 **Pihla Maria Siim** (TÜ). Folklorist tunnete väljal
- 10.00–10.30 **Andreas Kalkun, Margit Korotkova, Leelo Isidora Viita** (EKM, Koostöö- ja Arenduskoda Võhandu). Sise- ja välisvaatleja positsioon välitöödel. Õigeusu ja rahvapärane traditsioon Setomaal ning selle lähialadel: uurimine ja tutvustamine
- 10.30–11.00 kohvipaus
- 11.00–11.30 **Liis Tuulberg** (TLÜ). It's All in My Body: the Fieldwork Experience in a BDSM Community
- 11.30–12.00 **Davide Ticchi** (TLÜ). Normal Deformities – Those Who Make Me Feel Like Many Others
- 12.00–12.30 **Marje Ermel** (TLÜ). A Shared Journey: Body and Emotions in the Search of Sound
- 12.30–14.00 lõunavaheaeg
- 14.00–14.30 **Jonathan Roper** (TÜ). Joke-lorization in Contemporary Newfoundland
- 14.30–15.00 **Madara Bunkše** (TLÜ). Making Sense of Place: Practice of Rural Eco Household
- 15.00–15.30 kohvipaus
- 15.30–16.00 **Ester Bardone, Freydis Ehrlich, Aleksander Limit, Liisi Reitalu, Triin Sepp, Meeta Eliise Veigel** (TÜ). Loomapidamine ja emotsioonid: tähelepanekuid 2014. aastal Võrumaal tehtud välitöödelt
- 16.00–16.30 **Renata Sõukand, Raivo Kalle** (EKM). Kuidas dokumenteerida taimede lõhna ja maitset?
- 16.30–17.00 **Katrin Alekand** (TÜ). Kehamuutmistehnika kui (uurimis-) kogemus
- 17.00 **esitlus:** CD ja DVD **Saaremaa rahvamuusikat ja kombeid**. Helisalvestusi Eesti Rahvaluule Arhiivist, 8. Koostanud Ingrid Rüütel. Toimetanud Janika Oras

Folklorist tunnete väljal

PIHLA MARIA SIIM

pihla.siim@ut.ee
Tartu Ülikool

Tunded mängivad olulist rolli välitöödel ning teadmiseni jõudmisel. Tihti viivad just tunded uurija tema teema juurde ja aitavad tal sellega edasi tegelda (või takistavad teda sellega edasi tegelemast). Võib ka väita, et tunded on võtmeks “teisega” kontakti saamisel ning emotsionaalsel mõistmisel.

Analüüsin oma ettekandes tundeid ja nende vahendamist välitöökontekstis, toetudes enda kogemustele (ning emotsioonidele) erinevates välitöösituatsioonides (eelkõige perepärимuse ning migratsiooni- ja elulugude salvestamisel). Esiteks vaatlen uurija ja uuritavate tundeid välitööde kontekstis: kuidas tundeid väljendatakse, kuidas nendega toime tulla ning mis seda mõjutab. Millist kasu võib olla emotsioonide ja kehaliste kogemuste teadvustamisest ja nende analüüsist väljal ning uurimistöö hilisemas faasis?

Teisalt pööran tähelepanu ka sellele, kas ja kuidas uurija(d) ja uuritavad oma emotsiooniküllaseid või erinevate meeltega seotud kogemusi edasi annavad ja kuidas võiks neid tõlgendada. Kas on märgata inimeste taustast, eelkõige soost tingitud erinevusi? Millised lood vaikitakse maha negatiivsete emotsioonide tõttu? Kuidas väljendatakse tundeid, mida pole võimalik sõnadesse panna? Milliseid sõnumeid kannavad endas naer ja nutt?

Sise- ja välisvaatleja positsioon välitöödel. Õigeusu ja rahvapärane traditsioon Setomaal ning selle lähialadel, uurimine ja tutvustamine

ANDREAS KALKUN

setu@ut.ee

MARGIT KOROTKOVA

pamvia@gmail.com

LEELO ISIDORA VIITA

leeloviita@gmail.com

Eesti Kirjandusmuuseum, Koostöö- ja Arenduskoda Võhandu

Tervitamaks folkloriste, kirjeldab ettekanne sissejuhatavalt religioonigeograafia lugu. Real põhjustel pole religiooni ja geograafia distsipliinidel ülemäära palju kokkupuudet olnud. Pidepunktidena saab siiski kasutada nägemust religioonist kui piirkondlikku identiteeti konstrueerivast ja erinevatel ruumilistel tasanditel toimivast nähtusest.

Religioon kujundab piirkonda ja on piirkonnast mõjutatud nii maastiku kui elanikkonna kaudu ning on leidnud käsitlemist geograafia raamides alates religioosest infost keskaegsetel kaartidel kuni kaasaegsete kultuurmaastike uurimiseni. Seega pole imestada, et geograafiagi on kokku puutunud religiooni uurimisel esile tulevate küsimustega.

Antud ettekanne vaatab neist lähemalt püstitust uurija positsioonist uuritava religiooni suhtes. Tavaliselt taandub sisevaatleja/välisvaatleja (*emic/etic*) püstitus küsimuseks uurimuse objektiivsusest, mis religiooni puhul on niigi tähendusterohke ja ohtlik termin. Pealegi ühendab religiooni fanaatiliselt pühendunud järgijaid ning tõsimeelseid vastaseid peaaegu katkematu joon – positsioonide mitmekesisus uuritava religiooni suhtes on õigupoolest lõputu.

Kui ka uurimuse formaat ja vaatenurk ei eelda uurija positsiooni määratlemist, esineb välitööl sagedasti seiku, kus uurija paratamatult suhestub uuritava religiooniga. Suhe uuritava religiooniga on tavaliselt kantud just tunde- ja keha maailmast. Keha ja emotsiooniväljendused on need, mis ei lase jääda neutraalseks ja n-ö reedavad uurija konnaalse kuuluvuse. Toome siinkohal näiteks vanemate inimeste suust tavalised küsimused elu kohta pärast surma, *eks ole*’d, mis eeldavad näoilmega edasiantud vastust, lähenemise ikooninurgale sellest dokumendifotot tehes jne.

Uurimistööst viidi läbi Mikitamäe ja Räpina (2011. a), Värskas ja Oravas (2014. a).

It's All in My Body: the Fieldwork Experience in a BDSM Community

LIIS TUULBERG

liis.tuulberg@gmail.com
Tallinn University

In this paper I argue that anthropological knowledge is to be gained not only through discursive means but also through corporal experience and practice. Keeping in mind that ethnography is an embodied practice, I propose that in doing fieldwork, anthropologists ought to focus more extensively on their own bodies and senses as well as on the informants' bodies, deriving knowledge not only *of* the body but also *from* the body. By literally stepping in the shoes of our informants, we may be able to understand better the experience of others and find more common ground in understanding our own; further we may distinguish moments that contribute to understanding a universal human condition. As Michael Jackson notes: "While words and concepts distinguish and divide, bodiliness unites and forms the grounds of an empathic, even a universal, understanding." (Jackson 1983: 341)

I wish to present some ideas that have sprung from a recent fieldwork experience among a BDSM (Bondage and Discipline, Dominance and Submission, Sadism and Masochism) community in Berlin, disclosing some methodological tensions that arouse when being involved in a participatory research. In a context where the intense corporeal sensations inform the emotional ones and vice versa, I grappled with moments that tested my personal boundaries and wore out my body but also held a transformative effect on my consciousness. Using my body – i.e. participating in the corporal practices turned out to be a definite asset; it enabled a more successful contact as well as the possibility for creative collaborations.

Jackson, M. 1983. Knowledge of the Body. – *Man*, New Series 18 (2), pp. 327–345.

Normal Deformities – Those Who Make Me Feel Like Many Others

DAVIDE TICCHI

dav.ticchi@gmail.com
Tallinn University

This presentation aims to make patients and therapists more aware of the psychosocial and anthropological issues related to chest wall deformities (Pectus Excavatum, Pectus Carinatum, Poland syndrome and so on). Stories of ‘normal deformities’ were recorded at two children’s hospitals: *Gaslini di Genova* (in Italy) and *Tallinna Lastehaigla* (in Estonia). In both settings, many deformed youngsters wanted to rid themselves of their uncomfortable ‘stigma’ through corrective surgery. Such a scenario allowed the collaboration between a social scientist and two surgeons. It inspired a counselling psychology and medical anthropology meshwork which encompasses the asymmetries of lived experience when being conscious of chest wall deformities. Indeed, by listening, questioning and sharing with the accounts of patient participants, owing to Interpretative Phenomenological Analysis, we enter from this point forward into the kernel of a life-world for informants and the medical milieu of body image disturbance (Smith, Flowers & Larkin, 2009).

The first-hand narratives recounted also inform an assessment model described in the slide show. This chronicles, perhaps even measures the degree of well-being for patients, both in their social and private surrounding. Moreover, a discourse on family resilience and resistance often appears throughout the presentation. It assumes that how parents behave may strongly encourage or hinder the success of teenagers in coping with their own ‘stigma’, thus unfolding a lingering influence upon ‘normals’ who turn to those who do not feel like many others. Taking into account the works of Gelya Frank, Erving Goffman and Linda Finlay, ultimately this project aims to increase the attunement of therapists to patients – with their physical stigma, either medically diagnosed or imagined.

Smith, J. A., Flowers, P., Larkin, M. 2009. *Interpretative phenomenological analysis: Theory, method and research*. London, U.K: Sage.

A Shared Journey: Body and Emotions in the Search of Sound

MARJE ERMEL

marje.ermel@gmail.com
Tallinn University

According to Krishna devotees, the sound of God's name helps to develop an intimate relationship with Krishna and reach the highest consciousness – the ultimate knowledge of God. This paper will explore how for both Krishna devotees and for myself, the researcher doing ethnography-in-sound, the process of seeking 'knowledge' is a corporeal and emotional process engaging with the world on a very intimate level.

The presentation will reflect on my anthropological fieldwork among international Hare Krishna devotees in Mayapur, India, where I focused on how sound affects consciousness and perception of place. Mayapur is a place where saint Chaitanya Mahaprabhu, believably the golden incarnation of God, appeared five centuries ago. He founded the Krishna-bhakti movement, the loving devotion of God, and initiated *sankirtan*, the practice of chanting and singing God's holy names. Today, Mayapur is a growing 'vedic city', which appears as a huge noisy construction site and is sometimes unbearable for foreign devotees in its extreme weather. Devotees believe that through developing the love of God by chanting the holy names, one can 'uncover' Mayapur and perceive Lord Chaitanya still gracefully walking the fields and bathing in the Ganges.

How to understand people's relationship with a place that is beyond the visible? How can anthropologists understand devotees' relationship to the sound that is believed to have different effects depending on their level of consciousness? How can anthropologists develop an empathetic connection with devotees' intimate relationship with Krishna and the meaning of *prema-bhakti*, the pure love of God?

I will explore these questions through my experiences of doing a research 'in sound' which, in my particular theme, means exploring the field of consciousness through the method of sound recordings as well as participating in devotees' everyday struggles to 'chant and hear properly'. This also means 'uncovering' Mayapur that can be both merciless and blissful on one's body and senses as well as emotions. Through this exploration I will oppose the Cartesian view that

knowledge is exclusively an intellectual process. I will argue that the production of 'anthropological knowledge' is necessarily a corporeal, sensuous, and a perceptual and creative engagement with the world. I will also argue that working with sound creates a series of intimate connections between the human world, and the invisible world, between me as a researcher, the people, and the world I study.

Joke-lorization in Contemporary Newfoundland

JONATHAN ROPER

jonathan.roper@ut.ee
University of Tartu

Moses Murrin (c 1920–1980) was a real person who lived a wandering life in western Newfoundland. 'Mosie Murrin' (and 'Mosie Murns', and 'Mosie Burns'), by contrast, is the subject of a series of narrative jokes in western Newfoundland where he usually plays the role of a wise fool. The relation between the historical figure and the joke character, between person and personage, is not without tension and transformation, and it is noticeable that jokers narrate Mosie in ways which accord with their own values. In this presentation, based on fieldwork in the summer of 2014, I wish to present some Mosie jokes and show how their variation relates to values.

Making Sense of Place: Practice of Rural Eco Household

MADARA BUNKŠE

Madara.bu@gmail.com
Tallinn University

This presentation covers a case study of a young couple shifting their life from city environment to country-side and developing their own ecological household in rural Latvia. The fieldwork project examines contemporary country living from a perspective of subjective embodied practice under the circumstances of present-day technology and urbanism.

Before travelling and living in cities all around the world my informants decided to change their daily rhythm, by moving into a new environment to start a small farm they now call home for two years. Their individual comprehension about the land and nature opens a perspective of different multisensory perceptual meanings and ways of living in the chosen place in everyday life. Through learning with one's own body how to do different housekeeping and farming tasks a person encounters both new physical and social experience. In addition to the new social interaction models with the people of nearby farms, they host volunteers who wish to visit their house and learn something about ecological farming and more direct interaction with nature. I am interested in how, through relationships with nature, physical work, people around and other actors the informants create a sense of place for meaningful living in it. The research project is also important to acquire the knowledge of this certain model of conscious practice of living in the rural areas instead of moving closer to urban centre. In fieldwork I followed not only informants' action but also took into account my own subjective experience as the researcher.

Loomapidamine ja emotsioonid: tähelepanekuid 2014. aastal Võrumaal tehtud välitöödelt

ESTER BARDONE

ester.bardone@ut.ee

FREYDIS EHRLICH

freydis.ehrlich@ut.ee

ALEKSANDER LIMIT

a-limit@hotmail.com

LIISI REITALU

liisi.reitalu@gmail.com

TRIIN SEPP

trnsepp@gmail.com

MEETA ELIISE VEIGEL

meeta.veigel@gmail.com

Tartu Ülikool

Meie etnoloogilised välitööd, mis toimusid 2014. aasta juunis-juulis Võrumaal, saab paigutada mitmesse konteksti – tudengite praktika, vaimse kultuuri-pärandi uurimine Võrumaal koostöös Võru Instituudiga, loomapidamise ja talumajanduse uurimine Eesti ajaloolises etnoloogias ja viimastel aastakümnetel üha rohkem ka kultuuriuurijate huviorbiiti tõusnud loomade-inimeste suhete uurimine. Ehkki maaelu Eestis on viimase paarikümne aasta jooksul läbi teinud suuri muutusi ja tootmisloomade pidamine koondunud üha enam suurfarmidesse, on 2010. a üleriikliku põllumajandusloenduse andmetel Võrumaal veel arvestatav hulk peretalusid, kus peetakse vähesel määral traditsioonilisi taluloomi või tegeldakse loomadega seotud väikeettevõtlusega.

Antud välitöödel huvitas meid ühe keskse küsimusena, missugused on väikeses mahus ja pigem enda ning kogukonna tarbeks loomi pidavate inimeste emotsionaalsed motiivid ja põhjused, kui äraelamiseks ja toidu hankimiseks on tänapäeval ka teistsuguseid viise. Lisaks sellele soovime oma ettekandes lähtuda “emotsionaalse refleksiivsuse” põhimõtetest, mis aitavad meil mõtestada oma suhestumist väljaga ja kaasahaaratust väljal ning suunavad tähelepanu sellele, et ka emotsioonid on välitöödel üks mõistmise ja teadmise viise (Spencer 2010).

Oma ettekandes keskendume kahele peamisele teemale.

Loomapidamisega seotud tunded ja mõtted. Milliste tunnetega loomade pidamine erinevate Võrumaa inimeste jaoks seostub? Tutvustame esialgseid tähelepanekuid loomapidajatega tehtud intervjuude ja osalusvaatlustel tehtud tähelepanekute, märkmete ja fotode põhjal.

Välitöödel kogetud emotsioonid. Arutleme selle üle, milliseid emotsioone noored uurijad (kellel enamasti puudus varasem kokkupuude loomapidamisega) neil välitöödel kogesid, milliseid tundeid tekitas loomade ja loomapidamise muude-rõõmudega kokkupuutumine, mida emotsioonid märgata ja mõista aitasid ja mida varjutasid.

Spencer, D. 2010. Emotional labour and relational observation in anthropological fieldwork. –Spencer, D. & Davies, J. *Anthropological Fieldwork: A Relational Process*. Newcastle: Cambridge Scholars Press.

Kuidas dokumenteerida taimede lõhna ja maitset?

RENATA SÕUKAND
RAIVO KALLE

renata@folklore.ee
raivo@folklore.ee
Eesti Kirjandusmuuseum

Taime lõhn ja maitse on olulised tunnused taime tuvastamisel, kuid neid on väga raske kirjapildist kogemuseks pöörata. Nii lõhn kui maitse on kultuurispetsiifilised, veel enam – kogemuslikud. Tuntakse ära need lõhnad ja maitset, mida ollakse kunagi nuusutanud/maitsnud ja millegagi seostanud. Uusi lõhnu püütakse kõigepealt seostada millegi tuntuga ja alles siis luuakse seos lõhnaallika endaga. Näiteks keegi, kes ei ole palderjani juuri kunagi nuusutanud, ei seosta seda spetsiifilist lõhna palderjani taimega, vaid pigem pakutakse seost apteegi või ravimi lõhnaga.

Viimase kahe aasta jooksul on etnobotanika töörühm palunud inimestel kirjeldada taimede lõhnu ja maitseid kahel viisil:

1. Oleme alates veebruarist 2013 pakkunud erinevatele, kuni 20-inimeselistele gruppidele maitsta erinevaid taimeteesid ning palunud kirjeldada nende lõhna, maitset ja värvi. Samuti oleme ärgitanud arvama, mis taimest tee on tehtud ja palunud reastada neid meeldivuse järjekorras. Ühele grupile tehti ühesuguse tehnoloogiaga tee.
2. Lasime 2013. aasta Hansapäevadel (mis olid pühendatud lõhnadele) külastajatel nuusutada tumedatesse purkidesse suletud taimi ja pakkuda lõhna järgi, mis taimega on tegu ning kirjeldada lõhna mõne märksõnaga. Seda lõhnade kirjeldamist oleme ka hiljem erinevatel üritustel korranud.

Taimeteede kirjeldustes on seni osalenud üle 100 inimese, taimede lõhnu kirjeldanud on üle 60. Ettekandes anname edasi oma kogemused, kas ja kuidas on sellistel viisidel võimalik koguda inimeste meeltega tajutud kogemust.

Kehamuutmistehnika kui (uurimis)kogemus

KATRIN ALEKAND

katrina@ut.ee
Tartu Ülikool

Minu ettekanne käsitleb ühe hobi elukutseks ning uurimisobjektiks kujunemise lugu.

Olen viimased kümnepäev aastat tegelnud taimse värviaine henna kasutamise, uurimise ja propageerimisega, lisaks olen ma ka tegutsev hennakunstnik. Kunagisest hobist on saanud elukutse ja uurimisobjekt, olukord ei ole võib-olla väga unikaalne, kuid minu jaoks vahel uskumatult keeruline. Kehad ja tunded on segamini nagu Kört-Pärtli särk.

Võib-olla just seetõttu, et minu uurijategevus kasvas välja isiklikust kehalisest kogemusest ja katsetamistest, on mul mõningaselt suurem huvi oma materjali kehalisuse ning sellega seotud tunnete ja tõlgendamiste vastu. Kehalisuse uurimine on viinud mu, lisaks humanitaarsete erialadega seotud analüüsidele ja mõtisklustele, ujutama keemia, anatoomia, füsioloogia ja füüsika valdkondadesse, mis on iseõppijale üsna huvitav. Tunded ja tõlgendamine on subjektiivsed, ajas muutuvad ning hajuvad. Samas viisid just minu hennatatud sõprade ja hiljem klientide kogemustest tekkinud ja jagatud tunded mu selleni, et hakkasin oma tegevust uurimisvaldkonnana nägema.

Oma ettekandes tahan jagada kogemust ning mõtteid, mis mul on viimase kümnekonna aasta jooksul hennat uurides ja tehes kogunenud. Klassikalises mõttes ei saa ma rääkida välitöödest või osalusvaatlusest, sest (väli)üritustel töötades jääb vaatlemiseks üsna vähe aega ning enda peal millegi katsetamine on küll andmete kogumine, kuid mitte välitöö. Samas on olnud üritusi, kus enese distantseerimine kogu toimuvast (osalus)vaatlejaks on olnud vaimselt ja emotsionaalselt väga mõistlik. Püüan kaardistada oma teadmised ja valdkonnad, millega kokkupuutumine just reaalsete kogemuste kaudu on osutunud vajalikuks, ning osutan mõningatele probleemidele, mis on minu jaoks oluliseks muutunud.

